

УДК 658.012.2

М. М. Захаренко,
аспірант, Білоцерківський національний аграрний університет

DOI: 10.32702/2306-6792.2018.23.59

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

M. Zakharenko,
postgraduate, Bila Tserkva National Agrarian University

THEORETICAL PRINCIPLES OF MANAGEMENT OF THE INDUSTRIAL POTENTIAL OF THE ENTERPRISE

Статтю присвячено розгляду організаційно-економічних засад формування системи управління виробничим потенціалом підприємства. Доведено, що мета управління виробничим потенціалом сільськогосподарського підприємства полягає в забезпеченні його оптимального використання й планомірного розвитку.

Основним завданням підприємств в умовах ринкової економіки є забезпечення конкурентоспроможності продукції. Як переконує практика, його найчастіше вирішують підприємства з високим виробничим потенціалом, що розглядається нами як потенційна здатність підприємства розробляти, виробляти та реалізувати конкурентоспроможну продукцію.

Зауважимо, що при розгляді підприємства як виробничої системи в якості об'єкта стратегічного управління перш за все постає питання про те, які можливості воно має на поточний момент і матиме в перспективі, щоб забезпечити конкурентоспроможність своєї продукції. У такому разі мова повинна йти про стратегічний потенціал, який характеризує граничні можливості досягнення глобальної та локальної стратегічних цілей у відповідних зовнішніх умовах. Він є більш широкою категорією, ніж виробничий потенціал, оскільки характеризує не тільки граничні обсяги виробництва продукції за раціонального використання наявних ресурсів, а й здатність підприємства вивчати зовнішнє середовище, кон'юнктуру ринку та фактори виробництва, здатність адаптуватися до змін.

Узагальнення вищевикладених підходів та систематизація тлумачень категорії виробничого потенціалу дають підстави для висновку про відсутність єдності в поглядах науковців. Визначення виробничого потенціалу повинно відображати сутність його складових, а також містити в собі оціночні характеристики (властивості) всіх елементів потенціалу.

Доведено, що ефективність управління виробничого потенціалу залежить від його інформаційного забезпечення, основним завданням якого є своєчасне надання органам управління необхідної за обсягом і достовірної інформації для прийняття виважених рішень. Вміле і цілеспрямоване використання інформації дасть змогу постійно залучати широке коло працівників підприємства до вирішення питань підвищення ефективності використання виробничого потенціалу підприємства та його нарощування.

Ефективність управління виробничим потенціалом підприємства визначається обґрунтованістю методології, яка застосовується для здійснення управлінського процесу.

The article is devoted to the consideration of organizational and economic principles of the formation of a management system for the production potential of the enterprise. It is proved that the aim of managing the production potential of an agricultural enterprise is to ensure its optimal use and systematic development.

The main task of enterprises in a market economy is to ensure the competitiveness of products. As persuasive practice, it is most often solved by enterprises with high production potential, which is considered by us as a potential ability of the enterprise to develop, produce and realize competitive products.

Note that when considering an enterprise as a production system as the object of strategic management, the first question arises as to what opportunities it has at the moment and will have in the long run to ensure the competitiveness of its products. In this case, the question should be about the strategic potential that characterizes the marginal ability to achieve global and local strategic goals in the relevant external environment. It is a broader category than production potential, because it characterizes not only the marginal volumes of production for the rational use of available resources, but also the ability of the enterprise to study the external environment, market conditions and factors of production, the ability to adapt to change.

The generalization of the above-mentioned approaches and the systematization of interpretations of the category of production potential give grounds for the conclusion that there is no unity in the views of scientists. Definition of production potential should reflect the essence of its components, and also contain the estimated characteristics (properties) of all elements of the potential.

It is proved that the efficiency of management of production potential depends on its information support, the main task of which is the timely provision to the authorities of the management of the required volume and reliable information for making well-informed decisions. Efficient and purposeful use of information will allow to constantly involve a wide circle of employees of the enterprise before the decision of questions of increase of efficiency of use of production potential of the enterprise and its increase.

The effectiveness of management of the production potential of an enterprise is determined by the validity of the methodology used for the management process.

*Ключові слова: ефективність, підприємство, управління, потенціал, виробництво.
Key words: efficiency, enterprise, management, potential, production.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Основним завданням підприємств в умовах ринкової економіки є забезпечення конкурентоспроможності продукції. Як переконує практика, його найчастіше вирішують підприємства з високим виробничим потенціалом, що розглядається нами як потенційна здатність підприємства розробляти, виробляти та реалізувати конкурентоспроможну продукцію.

Зауважимо, що при розгляді підприємства як виробничої системи в якості об'єкта стратегічного управління перш за все постає питання про те, які можливості воно має на поточний момент і матиме в перспективі, щоб забезпечити конкурентоспроможність своєї продукції. У такому разі мова повинна йти про стратегічний потенціал, який характеризує граничні можливості досягнення глобальної та локальної стратегічних цілей у відповідних зовнішніх умовах. Він є більш широкою категорією, ніж виробничий потенціал, оскільки характеризує не тільки граничні обсяги виробництва продукції за раціонального використання наявних ресурсів, а й здатність підприємства вивчати зовнішнє середовище, кон'юнктуру ринку та фактори виробництва, здатність адаптуватися до змін.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Окремі аспекти формування виробничого потенціалу й управління його використанням відображені у працях вітчизняних науковців: В. Андрійчука, Л. Анічина, Я. Білоуська, О. Біттера, О. Бугуцького, П. Гайдуцького, А. Гальчинського, В. Гончарова, А. Даниленка, М. Дем'яненка, В. Дієсперова, В. Добряка, О. Здоровцова, М. Єріна, Д. Крисанова, Б. Пасхавера, Г. Підлісецького, В. Трегобчука, О. Ульянченка, М. Федорова, Г. Черевка, О. Шибаніної, О. Шпичака, А. Юзефовича, К. Якуби та ін. Разом із тим, незважаючи на значну кількість публікацій по даній темі, питання, пов'язані із підвищенням ефективності управління та використання виробничого потенціалу підприємств

залишаються до теперішнього часу недостатньо вивченими. Як наслідок, виникає об'єктивна необхідність подальшого розвитку теорії та методики формування цілісної системи ефективного управління виробничим потенціалом сільськогосподарських підприємств в умовах інноваційного розвитку, а також подальшого розроблення методичних підходів до оцінки виробничого потенціалу та рівня його використання.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є розробка теоретичних, методологічних положень щодо управління виробничим потенціалом підприємства

ВИКЛАД

ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Очевидно, що в аспекті проблеми виробничого потенціалу підприємства управління має бути спрямоване на максимальне його використання і нарощування, виходячи із стратегічних цілей підприємства. Якісне управління дає змогу усунути протиріччя між об'єктивними закономірностями, елементами виробничого потенціалу, ресурсами, їх використанням і взаємозаміщенням, нововведеннями та цілями, умовами діяльності підприємства й реальними можливостями.

Управління потенціалом підприємства, в основі якого лежить системний підхід до забезпечення розвитку, набагато ефективніше одиничних заходів, спрямованих здебільшого на удосконалення організаційно-технічних відносин. З урахуванням вищевикладеного під управлінням виробничого потенціалу слід розуміти підготовку, прийняття і реалізацію рішень з оцінки потенціалу, рівня його використання і нарощування відповідно до цілей, стратегією підприємства, беручи до уваги вплив внутрішнього і зовнішнього середовища діяльності підприємства й використовуючи відповідні методи й функції управління.

Рис. 1. Схема управління виробничим потенціалом сільськогосподарських підприємств

Джерело: складено автором.

Об'єктом управління є стан потенціалу підприємства, що охоплює широкий спектр питань його виробничої діяльності (рис. 1).

Мета управління виробничим потенціалом сільськогосподарського підприємства полягає в забезпеченні його оптимального використання й планомірного розвитку. Органи управління покликані реалізувати цю мету за допомогою систематичного здійснення заходів, що впливають на величину потенціалу та його використання відповідно до стратегії розвитку й цілей підприємства, керуючись нормативно-правовими документами як на рівні підприємства, так і в його підрозділах, службах, на робочих місцях.

Управління виробничим потенціалом має передбачатися посадовими обов'язками керівника будь-якого рангу. При цьому ефективність управлінської роботи визначається не тільки професіоналізмом, компетентністю, а й відповідальністю за реалізовані заходи, юридично обґрунтованим розподілом посадових обов'язків, які не повинні виходити за межі повноважень конкретного керівника. В остаточному варіанті посадові обов'язки з управління потенціалом підприємства слід оформляти у вигляді стандарту або наказом першого керівника підприємства.

Здійснення процесу управління потенціалом передбачає попередній аналіз позитивних і негативних сторін управлінських дій менеджменту підприємства, які визначають можливості й загрози для суб'єктів господарювання.

Отже, зміст управління визначається складом методів і функцій, які здійснюються в ході підготовки та реалізації заходів. Методи управління потенціалом характеризуються сукупністю цілеспрямованого впливу органів управління на об'єкт управління з метою вирішення поставлених завдань. Вони поділяються на адміністративні (організаційно-розпорядчі), економічні, соціально-психологічні, ідеологічні. У нашому випадку в основному використовуються перші два методи, що охоплюють основний зміст управлінських дій.

Функції управління є управлінським інструментом, що дозволяє найбільш ефективно реалізувати заходи з урахуванням наявних можливостей і ресурсів. Це — особливі види управлінської діяльності, що відрізняються однорідністю змісту виконуваних робіт та їх цільовою спрямованістю.

Виділимо основні предметні функції управління потенціалом, ґрунтуючись на функціях класичного управління: цілепокладання, планування, організація, облік і контроль, мотивація. Перераховані функції управління відображають зміст основних етапів процесу управління потенціалом підприємства і виділяють предметні галузі управлінської діяльності на всіх ієрархічних рівнях.

Охарактеризуємо деякі функції управління потенціалом підприємства.

Цілі його розвитку слід зорієнтувати в часі. Залежно від часового горизонту вони можуть бути довго-, середньо- і короткостроковими.

Цілі мають бути досяжними, що залежить насамперед, від діяльності працівників підприємства, дій партнерів, зовнішнього середовища. При формуванні цілей потенціалу підприємства необхідно передбачити ймовірнісний характер їх досягнення і спочатку враховувати можливе відхилення бажаного від дійсного. Крім кінцевого результату при формулюванні мети, необхідно вказувати і спосіб її досягнення. Цілі мають бути взаємопов'язані й несуперечливі. Їх пріоритетність визначається на основі ранжирування за часом досягнення і наявністю ресурсів.

Результатом планування виробничого потенціалу є його величина і рівень використання у досліджуваному періоді. Наукова обґрунтованість плану виробничого потенціалу досягається дотриманням таких вимог: наявність та результативність функціонування маркетингової системи в областях стратегічного інтересу і спеціалізації підприємства; наявність та успішне функціонування системи прогнозування, яка використовується для обґрунтування перспективних напрямів розвитку науково-технічного потенціалу; наявності на підприємстві ефективною й динамічною інформаційною системою забезпечення маркетингових досліджень, прогнозування і планування технічного рівня виробництва, рівня організації виробництва й управління; використання системи ранжування та відбору пропозицій при формуванні портфеля заходів щодо розвитку і використання виробничого потенціалу, що базується на застосуванні об'єктивних множинних критеріїв; використання наукових методів оцінки й економічного обґрунтування пропозицій щодо розвитку та ефективного їх використання.

До основних принципів планування потенціалу підприємства належать: узгодженість стратегічного і поточного планів; соціальна спрямованість плану; ранжування об'єктів планування за їх важливістю; адекватність планових показників; узгодженість плану з параметрами зовнішнього середовища складових виробничого потенціалу; варіантність плану, його збалансованість, обґрунтованість, гнучкість.

Завдання управління потенціалом мають багатоплановий характер і диференціюються за такими напрямками: дослідження виробничого потенціалу підприємства, формування напрямів розвитку й підвищення рівня його використання, реалізація виробничого потенціалу в стратегічному управлінні підприємством, відтворення потенціалу.

Формування потенціалу розглядається як процес ідентифікації та створення підприєм-

ницьких можливостей, його структуризації й побудови певних організаційних форм для стабільного розвитку та ефективного відтворення. Формування потенціалу відбувається при створенні підприємства або при переході в інший стан (реструктуризація, реконструкція тощо).

На формування потенціалу підприємства впливають різноманітні фактори: сфера діяльності підприємства, його розмір, номенклатура й особливі характеристики продукції, що випускається, місцерозташування підприємства, цілі та стратегії розвитку тощо. Деякі науковці відносять до формування потенціалу підприємства і процес оптимізації його структури. На їхню думку, оптимізація структури потенціалу — це процес формування його структури, що відповідає виду, характеру діяльності підприємства і цілей які стоять перед ним. Оптимальною буде така структура потенціалу підприємства, в якій кожний елемент відповідає висунутим до нього вимогам, тобто має таку величину і якість, які необхідні для сталого функціонування й розвитку підприємства, реалізації обраних стратегій і досягнення поставлених цілей.

Підкреслимо, що поняття "оптимізація структури потенціалу підприємства" нетотожне поняттю "оптимізація використання ресурсів підприємства". Відмінність пов'язана з тим, що не завжди шляхом оптимізації використання ресурсів підприємства можна досягти оптимальної структури потенціалу. Процес її оптимізації передбачає дослідження, оцінку й аналіз існуючої структури потенціалу, величини та якості її елементів; встановлення вимог до величини та якісної характеристики елементів потенціалу (визначення оптимальної структури); розробка заходів щодо оптимізації структури потенціалу.

Використання потенціалу — це процес реалізації сукупних можливостей діючого підприємства. Одним з основних завдань управління потенціалом підприємства є підвищення рівня його використання з досягненням оптимального значення. Останнє визначається вибраними цілями і стратегією розвитку підприємства.

Відтворення виробничого потенціалу підприємства пов'язане із процесом безперервного оновлення його складових. При цьому розрізняють просте відтворення потенціалу (оновлення спожитих факторів виробництва) і розширене відтворення (нарощування потенціалу за рахунок кількісного та якісного розвитку виробничих факторів і елементів потенціалу,

що забезпечують вищу результативність діяльності підприємства).

Із розгляду завдань управління потенціалом підприємства випливає, що управління ним має стратегічний характер, адже тактичні завдання управління є логічним продовженням стратегічних і спрямовані на вирішення останніх. У зв'язку з цим управління потенціалом підприємства слід вважати складовою частиною процесу стратегічного управління підприємством. При цьому основні етапи управління потенціалом органічно вмонтовуються в етапи стратегічного управління підприємством. Процес стратегічного управління, побудований на основі врахування виробничого потенціалу підприємства, передбачає вісім етапів: визначення місії підприємства; визначення цілей підприємства; оцінка й аналіз зовнішнього середовища, можливостей та загроз; дослідження й оцінка виробничого потенціалу підприємства, ідентифікація сильних і слабких сторін; формування й аналіз стратегічних альтернатив на основі аналізу зовнішнього середовища, складових виробничого потенціалу й рівня їх використання; обґрунтування комплексної стратегії розвитку підприємства; реалізація стратегії; контроль та оцінка реалізації стратегії.

Докладніше розглянемо етапи, пов'язані з залученням виробничого потенціалу підприємства.

На етапі управлінського обстеження сильних і слабких сторін діяльності підприємства, крім аналізу фактичного стану підприємства і результатів його функціонування здійснюються дослідження й оцінка виробничого потенціалу елементів, що входять до його складу. Визначається фактичний рівень використання потенціалу підприємства.

Оскільки можливості підприємства зазвичай взаємопов'язані, а іноді можуть бути взаємовиключними, тому необхідно оцінити виявлений альтернативний набір можливостей. Найкращий з точки зору цілей і результатів реалізації набір потенційних можливостей може розглядатися як виробничий потенціал підприємства.

На цьому етапі визначаються також вимоги до оптимальної структури потенціалу, перевіряється його фактична структура на оптимальність, з'ясовуються величини надлишкового, недостатнього, нереалізованого потенціалів і проблемні місця.

На наступних, етапах на основі аналізу зовнішнього середовища, оцінки потенціалу й рівня його використання формуються та ана-

лізуються стратегічні альтернативи розвитку підприємства. Розглядаються вибрані основні стратегії й обґрунтовується стратегія використання та розвитку потенціалу підприємства, яка включає в себе ряд допоміжних стратегій: підвищення рівня використання потенціалу, оптимізації структури потенціалу, нарощування потенціалу.

Розробка функціональних стратегій для всіх сфер діяльності здійснюється у межах стратегії використання й розвитку потенціалу підприємства, оскільки ці стратегії в такому випадку можна розглядати як стратегії використання й розвитку елементів потенціалу підприємства.

Зупинимось детальніше на розгляді одного з найважливіших стратегічних управлінських завдань — нарощування потенціалу підприємства. Зазвичай виділяють два основних напрями нарощування потенціалу підприємства: зовнішній — залучення ресурсів зі сторони та внутрішній, що передбачає пошук внутрішніх резервів.

Перший напрям нарощування потенціалу вимагає створення дієвого механізму управління інвестиційною активністю підприємств і пов'язаний з їхніми інвестиційними можливостями, які в кожному плановому періоді значно нижче потреб. Реалізація сучасних, навіть відносно нескладних проектів, потребує значних коштів. Тому при плануванні інвестицій для нарощування потенціалу підприємства спочатку необхідно обґрунтувати напрями інвестування. Слід мати на увазі, що значні вкладення потрібні для підтримки на даному рівні виробничого апарату підприємства, забезпечення високої якості продукції та її конкурентоспроможності, підвищення рентабельності виробництва. Тому необхідно розробити систему пріоритетів, використання якої дозволить ранжувати передбачувані напрями інвестування на підприємстві.

Низький рівень рентабельності виробництва не дає змогу в належному обсязі здійснювати інвестиції за рахунок прибутку підприємства. Це стосується й іншого джерела інвестицій — банківських кредитів, які через високі відсоткові ставки майже не доступні для сільськогосподарських підприємств. Розміри амортизаційних фондів не відшкодовують потреби в коштах на просте відтворення елементів виробничого потенціалу.

Тому на сучасному етапі основний напрям нарощування виробничого потенціалу підприємства зосереджує увагу товаровиробників на внутрішніх чинниках і тісно пов'язаний з ус-

ненням втрат, нераціональним використанням ресурсів, виявленням і задіянням потенційних резервів.

Одним із найважливіших завдань управління потенціалом підприємства є формування виробничих ресурсів, що характеризуються загальною сумою наявних ресурсів, а також ресурсів, які підприємство може залучити для досягнення своїх стратегічних цілей. Залучені ресурси підприємства у процесі формування потенціалу трансформуються в його необоротні та оборотні активи підприємства. Тому вартісна оцінка потенціалу тісно пов'язана з оцінкою вартості активів підприємства. Логіка формування виробничого потенціалу засвідчує, що цей процес доцільно розглядати в такій послідовності: оцінка існуючого потенціалу (вартість активів) підприємства; визначення можливого обсягу залучення фінансових ресурсів; трансформація залучених фінансових ресурсів в активи підприємства; оцінка сформованого потенціалу підприємства.

Зазначимо, що сформований виробничий потенціал сільськогосподарського підприємства, а також сукупність стратегічних цілей визначають його інвестиційну привабливість. Здебільшого вітчизняні сільськогосподарські підприємства мають низьку інвестиційну привабливість через незадовільний рівень капіталізації. Їхня ринкова вартість базується на оцінці матеріальних активів і практично не включає в себе вартість інтелекту працівників (інтелектуальної власності).

З урахуванням цієї обставини, на нашу думку, схема формування потенціалу сільськогосподарського підприємства повинна бути такою, щоб в її основі були інноваційні розробки і, передусім, у сфері створення технологічних інновацій. Метою формування виробничого потенціалу є насамперед створення конкурентних переваг у зовнішньому середовищі, переважно за рахунок створення й використання технологічних інновацій.

На етапі розробки моделі стратегії формування виробничого потенціалу підприємства уточнюються дерево цілей і цільові функції ефективності, проектується оптимальна структура витрат і структура капіталу, розробляється модель управління витратами на основі методу беззбитковості [1].

Основним засобом забезпечення ефективного використання виробничого потенціалу є інформаційні технології. Створення інформаційної системи — складне завдання, розв'язання якого можливе шляхом використання системи CASE (Computer-Aided-Software System

Engineering) — технологій, що дозволяють максимально автоматизувати всі етапи виконання інноваційних проектів [2]. Інформаційні технології ефективно використовуються для управління інноваційними перетвореннями на підприємствах провідних країн світу, які є атрибутом формування й управління використанням виробничого потенціалу кожного підприємства.

Отже, розв'язання перерахованих завдань з управління виробничим потенціалом вимагає реалізації численних заходів організаційного, технічного, соціально-економічного, правового й іншого характеру. Сучасна теорія і практика виробничого менеджменту володіє великою різноманітністю форм і методів організації робіт з управління елементами виробничого потенціалу підприємства [3]. Передусім це стосується таких елементів виробничого потенціалу, як виробничі фонди, персонал підприємства, організація виробництва, праця й управління.

Зазначимо, що ефективність управління виробничого потенціалу залежить від його інформаційного забезпечення, основним завданням якого є своєчасне надання органам управління необхідної за обсягом і достовірної інформації для прийняття виважених рішень. Вміле і цілеспрямоване використання інформації дасть змогу постійно залучати широке коло працівників підприємства до вирішення питань підвищення ефективності використання виробничого потенціалу підприємства та його нарощування [4—9].

Контроль як функція управління є результуючою, що дає можливість врахувати фактичний стан потенціалу підприємства і виявити конкретні напрями підвищення рівня його використання й подальшого розвитку. Для цього на підприємствах слід задіяти різні форми та види контролю, а саме: стратегічний та оперативний, адміністративний і самоконтроль, внутрішній та зовнішній, суцільний і вибіркового та ін.

Доцільно розробити також схему процесу контролю стану виробничого потенціалу підприємства і рівня його використання. На основі наявних стандартів або інших керівних документів слід порівняти фактичні дані з нормативними і при відхиленні результатів з'ясувати причини й розробити заходи щодо їх усунення.

ВИСНОВКИ

Отже, ефективність управління виробничим потенціалом підприємства визначається обґрунтованістю методології, яка застосовується для здійснення управлінського процесу. Аналіз теорії і практики економічного управ-

ління дозволяє розглядати виробничий потенціал сільськогосподарського підприємства з позиції системного підходу. Згідно з теорією управління система є сукупністю взаємопов'язаних і взаємодіючих один з одним елементів, складових, які формують цілісне утворення.

Системний підхід передбачає, що будь-яка система розглядається як сукупність взаємообумовлених елементів, орієнтованих на досягнення певних цілей з урахуванням ендогенних (внутрішніх) і екзогенних (зовнішніх) факторів розвитку.

Потенціал підприємства, як було розглянуто вище, характеризується загальною сумою наявних ресурсів, а також ресурсів, які підприємство може залучити для досягнення стратегічних або поточних цілей. Кількісні та якісні параметри цих ресурсів, а також інтеграція їх визначають виробничу здатність господарюючого суб'єкта. Виробничий потенціал характеризується оптимальним у даних умовах науково-технічного прогресу використанням усіх виробничих ресурсів підприємства. За такого трактування проблема управління формуванням і реалізацією виробничого потенціалу уявляється дуже складною і вимагає системного підходу.

Література:

1. Андрощук Д.В. Теоретичні питання визначення та оцінки виробничого потенціалу підприємства / Д.В. Андрощук // Університетські наукові записки. — Хмельницький, 2005. — Вип. 1/2. — С. 374—380.

2. Бородіна О.М. Державна підтримка агросфери: еволюція, проблеми: монограф. / О.М. Бородіна, С.В. Киризиук, О.Л. Попова та ін. — К., 2008. — 264 с.

3. Лапін Є.В. Методичні принципи вартісної оцінки виробничого потенціалу підприємства [Електронний ресурс] / Є.В. Лапін, А.Ю. Жулавський / Ружим доступу: <http://dspace.academy.sumy.ua/bitstream/123456789/580/1/VUABS-14-2.pdf>

4. Веденичев П.Ф. Аграрний ресурсний потенціал УССР: монограф. / П.Ф. Веденичев, Б.Й. Пасхавер, В.М. Трегобчук та ін. — К.: Наук. думка, 1988. — 311 с.

5. Економіка сільського господарства: навчальний посібник / Збарський В.К., Мацибора В.І., Чалий А.А. та інш.; за ред. Збарського В.К., К.: Каравела, 2009. — 264 с.

6. Уланчук В.С., Жарун О.В. Формування інвестиційного клімату регіону // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: науковий збірник / За ред. І.Г. Ткачук. Івано-

Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2012. — Вип. III. — Т. 2. — С. 200—205.

7. Герасимчук З. В. Виробничий потенціал регіону: методика оцінки та механізми його нарощування / З.В. Герасимчук. — Луцьк: ЛДТУ, 2003. — 244 с.

8. Горянский В.Ф. Виробничо-економічний потенціал АПК / В.Ф. Горянский — К., 1990. — 158 с.

9. Горяча О.Л. Структура та відтворення виробничого потенціалу підприємства / О.Л. Горяча // Формування ринкових відносин в Україні: Зб. наук. праць. — К., 2006. — С. 71—75.

References:

1. Androschuk, D.V. (2005), "Theoretical questions of definition and estimation of production potential of the enterprise", *Universytets'ki naukovi zapysky*, vol. 1/2, pp. 374—380.

2. Borodina, O.M. Kyryziuk, S.V. and Popova, O.L. (2008), *Derzhavna pidtrymka ahrosfery: evoliutsiia, problemy [State support of the agrosphere: evolution, problems]*, Kyiv, Ukraine.

3. Lapin, Ye.V. and Zhulav's'kyj, A.Yu. (2003), "Methodological principles of cost estimation of production potential of the enterprise", available at: <http://dspace.academy.sumy.ua/bitstream/123456789/580/1/VUABS-14-2.pdf> (Accessed 10 Nov 2018).

4. Vedenychev, P.F. Paskhaver, B.J. and Trehobchuk, V.M. (1988), *Ahrarnyj resursnyj potentsial USSR [Agrarian Resource Potential of the USSR]*, Nauk. dumka, Kyiv, Ukraine.

5. Matsybora, V.I. and Chalyj, A.A. (2009), *Ekonomika sil's'koho hospodarstva [Economy of agriculture]*, Karavela, Kyiv, Ukraine.

6. Ulanchuk, V.S. and Zharun, O.V. (2012), "Formation of the investment climate of the region", *Aktual'ni problemy rozvytku ekonomiky rehionu: Naukovyj zbirnyk*, vol. III, no. 2, pp. 200—205.

7. Herasymchuk, Z.V. (2003), *Vyrobnychyj potentsial rehionu: metodyka otsinky ta mekhanizmy joho naroschuvannia [Production potential of the region: methodology of evaluation and mechanisms for its increase]*, LDTU, Luts'k, Ukraine.

8. Horianskyj, V.F. (1990), *Vyrobnycho-ekonomichnyj potentsial APK [Production and economic potential of agroindustrial complex]*, Kyiv, Ukraine.

9. Horiacha, O.L. (2006), "Structure and reproduction of the production potential of the enterprise", *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, pp. 71—75.

Стаття надійшла до редакції 14.11.2018 р.